

Vanhoja karttoja uusintapainoksina

ILTANEN, JUSSI (2005; toim.). *Helsinki–Helsingfors 1930. Helsingin karttakirja*. 96 s. Genimap, Helsinki.

ILTANEN, JUSSI (2006; toim.). *Viipurin karttakirja 1939*. 80 s. Genimap, Helsinki.

STRANG, JAN & ERKKI-SAKARI HARJU (2005; toim.). *Suomen karttakirja 1799. C. P. Hällströmin Suomi-kartasto. Alkuperäiskustantaja S. G. Hermelin*. 175 s. Genimap, Helsinki.

Genimapin kartografi, diplomi-insinööri Erkki-Sakari Harju ja historiallisen kartografian tutkija, tietokirjailija Jan Strang ovat tehneet komeaa työtä. *Suomen karttakirjan 1799* kaltaisia teoksia saisi ilmestyä useamminkin. Kyseessä on suurennettu uusintapainos ensimmäisestä – ja Ruotsin vallan ainoasta – yhtenäisestä koko Suomea kuvaavasta kartastosta. Sen kustansi vuonna 1799 ruotsalainen vapaaherra C. G. Hermelin, ja se onkin yleisesti tunnettu ”Hermelinin kartastona”.

Uusintapainoksen myötä kunnian kartaston syntymisestä ja laadukkaista kartoista saa se, jolle se kuuluu: suomalainen Carl Petter Hällström. Hän oli kartat tehdessään vasta 26-vuotias nuorukainen. Kartaston taustavaikuttajana oli myös vaikutusvaltaisempi herra, Turun yliopiston historian professori Henrik Gabriel Porthan. Hän ”myi” idean Suomen kartastosta Hermelinille ja suositteli oppilastaan Hällströmiä sen tekijäksi. Porthanin ei tarvinnut katua suositustaan, sillä Hällströmin kartat olivat tuon ajan mittapuun mukaan erittäin tarkat ja laadukkaasti piirretyt. Hällström loikin myöhemmin uran Ruotsissa merkittävänä kartografina.

Uusintapainokseen on mahdutettu Hällströmin karttojen lisäksi vuonna 1796 valmistunut Suomen puoleista Länsi-Pohjaa kuvaava osa, joka ilmestyi Hermelinin kartaston ykkösosassa, sekä vuonna 1832 julkaistu Vanhan Suomen kartta. Kartat on ryhmitelty lääneittäin ja jaettu aukeamille sopiviksi paloiksi. Kaksinkertainen suurenos parantaa niiden luettavuutta huomattavasti. Karttojen yhteyteen on liitetty listat hallintopitäjistä ja vuonna 1800 julkaistut korjaukset paikannimistöön.

Kirjan alkuun on laadittu naseva taustatietopaketti. Aluksi esitellään 1700-luvun kartografisia menetelmiä, paikanmäärittystä ja mittapöytäkartoitusta, sitten piirtämisen ja painatuksen tekniikoita. Lisäksi maantieteilijä Jussi Iltanen on kirjoittanut luvun Suomen tuon ajan rajoista ja hallinnollisesta aluejaosta. Hällströmin työtä pohjustetaan lyhyellä johdatuksella kartoitustoihin Suomessa Anders Buren Pohjoismaiden kartasta (1626) lähtien.

Hällströmin elämää ja työuraa sekä vuoden 1799 kartaston syntyä valottavat sivut ovat karttojen ohella teoksen mielenkiintoisinta antia. Kirjeenvaihdosta ja muista teksteistä poimitut lainat elävöittävät kartoitustyön kulun

kuvausta. Suomen kenties merkittävin kartografi näyttäytyy työlleen omistautuneena, huolellisena ja tuotteliaana miehenä. Kirjan toimittajat nostavat esille myös hänen vaatimattomuutensa. Ansoistaan huolimatta Hällström ei koskaan noussut alansa johtotehtäviin. Hän piti käytännön toimista; mittausmatkoista ja piirtämisestä. Siksiipä tuntuukin oikealta puhua vastedes Hermelinin sijaan Hällströmin kartastosta. Hermelinin vaiheista kiinnostunut pääsee tarttumaan aiheeseen kirjan laajan lähdeluettelon avulla.

Jussi Iltasen toimittamat kartastot 1930-luvun Helsingistä ja Viipurista ovat myös laadukasta työtä. Kirjat on laadittu samalla sapluunalla, jossa selkeys on valttia: aukeaman vasemmassa reunassa on pala nykypäivän karttaa ja oikealla sitä vastaava vanha kartta. Vertailu on helppoa. Karttojen väliin on taitettu ajankuvaksi aikatauluja ja vanhoista sanomalehdistä kerättyjä helsinkiläisiä ja viipurilaisyrittysten mainoksia ja muita ilmoituksia. Esimerkiksi *Viipurin karttakirjan* mainoksessa (s. 48) nimimerkki G. P. julistaa vakuuttavasti: ”Nukun ihanasti joka yö ja huonoja hermoja en tunne.” Tästä oli kiittäminen Miradiumsuola, joka sisälsi ”oikeata radiumia ja kemiallisesti puhtaita mineraalisuoloja”.

Iltanen on kirjoittanut kirjojen johdannoiksi katsaukset kaupunkien väestöön, kaupunginosiin, liikenteeseen, elinkeinoihin ja muutamiin muihin yhteiskunnallisiin asioihin. Mukana on myös valokuvia 1930-luvun kaupunkinäköymistä ja yksittäisistä rakennuksista. Teosten lopussa on kadunnimihakemistot.

Teosten ensisijainen tarkoitus lienee viihdyttää lukijaa katselukirjoina. Tämän tehtävän ne täyttävät hyvin. Vähän suuremmalla vaivalla niistä olisi kuitenkin saanut tehtyä kunnolliset tietokirjat. Lukuisten mainosleikkeiden sijaan kuvitukseksi olisi voinut harkita matalalta otettuja viistokuvia kaupunginosista ja ennen–nyt -kuvapareja kaupunkinäköymistä. Näin teosten informaatioarvo olisi kasvanut huomattavasti.

KATARIINA KOSONEN

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*